

Aan: De woordvoerders asielbeleid van de vaste commissie voor Justitie en Veiligheid in de Tweede Kamer
Van: Centraal Orgaan opvang asielzoekers
Betreft: Position paper t.b.v. het rondetafelgesprek 25 mei a.s. over de Spreidingswet
Datum: 15 mei 2023

Op 25 mei a.s. is het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA) aanwezig bij het Rondetafelgesprek over de Spreidingswet in de Tweede Kamer. Ter voorbereiding op dit gesprek is voorliggend position paper opgesteld, waarin de visie van het COA op het wetsvoorstel wordt toegelicht. Het COA vindt het van belang dat er structurele oplossingen komen voor de aanhoudende capaciteitsdruk in de opvang voor asielzoekers. Dit wetsvoorstel, waarbij gemeenten een wettelijke taak krijgen om opvanglocaties beschikbaar te stellen voor asielzoekers, is daar een belangrijk onderdeel van. Het zal de bestaande capaciteitsdruk weliswaar niet direct oplossen, maar het is volgens het COA wel een noodzakelijke stap om tot een stabiel opvanglandschap te komen, waarmee beter ingespeeld kan worden op de altijd wisselende bezetting bij het COA. Juist vanwege onze steun voor het doel van de wet vindt het COA het belangrijk om vanuit de uitvoering, aandacht te vragen voor de onderdelen die verbetering verdienen. Deze zijn ook kenbaar gemaakt in onze uitvoeringsscan van november 2022¹. Met voorliggend position paper licht het COA dit toe. We vertrouwen erop dat u onze inbreng betreft bij de behandeling van het wetsvoorstel.

Wetsvoorstel: belangrijke stap richting stabiele en toekomstbestendige asielopvang

Het COA wil menswaardige opvang en begeleiding kunnen bieden aan iedereen die daar recht op heeft, ongeacht de omvang van de bezetting en de snelheid waarmee de bezetting zich ontwikkelt. Daarom pleit het COA al jaren voor een stabiel opvanglandschap met een vaste kernvoorraad aan opvangplekken, die lange tijd beschikbaar en inzetbaar zijn. De afgelopen jaren is gebleken dat diverse gemeenten op basis van vrijwilligheid bereid waren om hun maatschappelijke verantwoordelijkheid te nemen. Dit is helaas niet afdoende gebleken; er is meer nodig om tot voldoende kwalitatief goede opvangplekken te komen. Het COA is van mening dat de Spreidingswet een belangrijke bijdrage kan leveren aan meer stabiliteit in de toekomst.

Voor een goede uitvoerbaarheid van deze wet is echter wel een andere financieringssysteem van het COA nodig. Het COA wordt nu nog gefinancierd per beslagen bed. Dat betekent dat het COA moet overgaan tot het afschalen van locaties en personeel bij een lagere bezetting. Zonder financiering van een vaste capaciteit kan het COA de beoogde langdurige locaties, die met de Spreidingswet ontstaan, niet aanhouden. Het COA is heel positief dat er nu een voorstel daartoe is opgenomen in de meest recente Voorjaarsnota en vertrouwt erop dat de benodigde vervolgacties om de financieringssysteem te wijzigen, dit jaar nog volgen. Het COA begint namelijk graag zo snel mogelijk met de eerste stappen van de implementatie.

1. Bijstellen van termijn naar 15 tot 20 jaar

Voor stabiliteit is het heel belangrijk dat een groot deel van de locaties lange tijd beschikbaar is. Het COA pleit voor een substantieel langere termijn dan de in het wetsvoorstel benoemde termijn van tenminste 5 jaar. Graag zou het COA zien dat deze termijn naar 15 tot 20 jaar wordt bijgesteld. Omdat er dan ruimte is om te investeren in locaties alsmede in personeel, zodat kwalitatief goede opvang en begeleiding geboden kan worden. Bovendien is er dan ruimte voor duurzame investeringen in relaties met omwonenden, gemeenten, ondernemers en andere

¹ <https://www.coa.nl/nl/nieuws/spreidingswet-helpt-en-moet-op-onderdelen-beter-en-scherper>

samenwerkingspartners. Het wordt dan ook makkelijker een bijdrage te leveren aan andere maatschappelijke opgaven. Bijvoorbeeld door de capaciteit, die bij een lagere instroom van asielzoekers tijdelijk niet nodig is, beschikbaar te stellen voor andere doelgroepen in de krappe woningmarkt. Bovendien kunnen we dan nog meer dan nu investeren in integratie en participatie en het arbeidspotentieel van statushouders optimaal benutten. Daarnaast kunnen langdurige opvanglocaties voor lokale directe en indirecte werkgelegenheid zorgen, voor extra inkomsten voor lokale ondernemers en voor behoud van voorzieningen, zoals sportgelegenheid, openbaar vervoer of winkels.

2. Bonus en verdeelsystematiek vereenvoudigen

De voorgestelde systematiek lijkt een reëel risico van ongewenste effecten in zich te hebben. In plaats van de beoogde versteviging van het samenspel tussen medeoverheden kan dit juist leiden tot minder onderlinge solidariteit. Dat zou te allen tijde voorkomen moeten worden. Ook moet voorkomen worden dat gemeenten met wie al jarenlang wordt samengewerkt via reguliere locaties door een nieuw systeem aangezet worden tot (tijdelijke) afbouw van plekken, om zo de totale eigen provinciale opgave te doen dalen. Het COA ziet dan ook graag dat deze systematiek wordt aangepast. Bijvoorbeeld door bij de inwerkingtreding van de Spreidingswet iedere provincie (en daaruit volgend iedere gemeente) direct een definitieve opgave te geven. De twee tranches blijven behouden en de eerste tranche is nog steeds op basis van vrijwilligheid ingericht.

3. Capaciteitsraming tussentijds bij kunnen stellen met helder proces voor gemeenten

Tussentijds zou het mogelijk moeten zijn vaker dan één keer in de twee jaar de landelijke opgave (capaciteitsraming) bij te stellen, omdat de ervaring leert dat de instroom en bezetting tussendoor fluctueert. Belangrijk is dat bij het tot stand brengen van de capaciteitsraming óók de verwachtingen en kennis vanuit de uitvoering, waaronder het COA, worden meegenomen. Daarbij is het van belang dat er een helder proces is, waardoor gemeenten weten wat hun opgave is bij een tussentijds bijgestelde capaciteitsbehoefte. Dit dient expliciet te worden opgenomen in de wet.

4. Zonder doelgroepbeperking beschikbaar stellen van locaties

Het komt helaas voor dat sommige gemeenten bepaalde asielzoekers (wensen te) weigeren op basis van hun afkomst. Om het doel, een opvangplek voor iedere asielzoeker, mogelijk te maken is het noodzakelijk dat alle locaties zonder doelgroepbeperking beschikbaar worden gesteld aan het COA. Indien gemeenten zelf locaties exploiteren zal ook geen doelgroepbeperking moeten gelden. Dit dient in het wetsvoorstel expliciet opgenomen te worden.

5. Scherper over verantwoordelijkheidsverdeling bij exploitatie gemeenten en kwaliteitskader

De regelgeving dient op onderdelen verder te worden uitgewerkt. In het belang van asielzoekers moet bijvoorbeeld de mogelijkheid voor gemeenten om zelf opvang te exploiteren goed uitgedacht worden. De verantwoordelijkheidsverdeling rond exploitatie door gemeenten is nog niet scherp genoeg opgenomen in de wet. Bovendien is een landelijk vastgesteld kwaliteitskader voor opvang en begeleiding nodig, om onuitlegbare verschillen tussen COA-locaties en locaties die andere partijen exploiteren te voorkomen.

Tot slot

Met dit position paper hoopt het COA u zo goed mogelijk geïnformeerd te hebben over het belang van deze wet vanuit COA-perspectief, alsmede de verbeterpunten ten aanzien van het wetsvoorstel. Het COA ziet de Spreidingswet als een noodzakelijke stap om onze taak zo goed mogelijk te kunnen uitvoeren. Primair vanuit het belang van de mensen om wie het gaat: de huidige en toekomstige asielzoekers. Het COA hoopt dan ook dat de Spreidingswet er binnen afzienbare tijd komt en dat u onze inbreng, om de Spreidingswet beter uitvoerbaar te maken, zult betrekken bij de behandeling van het wetsvoorstel.